

МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНЬОГО БІОТЕХНОЛОГА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Р.В. Сопівник, *доктор педагогічних наук*

О.О. Мишак, *аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті обґрунтовано модель процесу формування гуманістичної спрямованості майбутнього біотехнолога аграрної галузі в контексті гуманізації сучасної освіти. Розроблена модель відкриває перспективи вдосконалення змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики та соціогуманітарної підготовки студентів напряму підготовки "Біотехнологія". Її реалізація сприятиме формуванню знань та уявлень студентів про принципи гуманізму, гуманістичні якості особистості, розуміння їх значущості для професійної діяльності у сфері біотехнології та здатності студентів-біотехнологів до гуманістично спрямованої діяльності по відношенню до себе, соціуму, природи.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах розвитку українського суспільства в процесі розв'язання питань підвищення професійної підготовки майбутнього фахівця аграрної галузі необхідна нова професійна та соціально-психологічна модель біотехнолога-гуманіста, який володіє не тільки глибокими знаннями, але й високим моральним та інтелектуальним потенціалом, почуттям високої відповідальності перед суспільством за свої дії. Виховання гуманістично спрямованої особистості фахівця-біотехнолога, який відповідає сучасним вимогам, передбачає пошук і відбір ефективних педагогічних методів, форм, засобів роботи.

Врахування специфіки професійної діяльності майбутніх біотехнологів аг-

рарної галузі, сьогоднішнє уявлення про гуманізм у відповідності з ідеєю сталого (коеволюційного) розвитку зумовлює актуальність процесу формування гуманістичної спрямованості фахівців та розробку його теоретичної моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделі формування фахівця в аграрній освіті були об'єктом дослідження багатьох науковців.

Зокрема, модель фахівця аграрного ВНЗ аналізували такі дослідники, як Л.І. Герасимова, М.Т. Левочко, В. Т. Лозовецька, Л. А. Сподін. При цьому, в першу чергу, при визначенні моделі фахівця, було зроблено акцент на гуманістичні якості в контексті гуманізації професійної аграрної освіти. Спираючись на

*Науковий керівник – доктор педагогічних наук Р.В. Сопівник.

функції, визначені освітньо-кваліфікаційною характеристикою галузевої підготовки, дослідники розглядали формування гуманістично спрямованих особистісних детермінант як психологію особистості; ставлення до інших, до себе і до природи; особистісно-етичні, індивідуальні та культурологічні модулі.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні моделі формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів в аграрних ВНЗ.

З мети випливають такі завдання:

1) виділити суперечності професійної підготовки майбутніх біотехнологів; 2) побудувати графічну модель формування гуманістичної спрямованості біотехнологів; 3) виділити та охарактеризувати головні складові елементи зазначеної моделі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз процесу підготовки біотехнологів у аграрних ВНЗ показує, що існуюча в нашій країні система вищої освіти не повною мірою реалізує гуманістичні традиції і закладає нові.

Нами було проведений аналіз організації освітнього процесу на факультеті біотехнології Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП). Здійснений аналіз показує, що традиційні погляди на процес навчання у ВНЗ породжують ряд педагогічних протиріч, які вимагають свого вирішення. Дамо коротку характеристику педагогічних суперечностей, виявлених в освітньому процесі підготовки біотехнологів.

1. Між існуючою системою підготовки фахівців з акцентом на передачу лише знань, умінь і навичок та ігноруванням завдань формування гуманістично спрямованої особистості. Практика підготовки студентів біотехнологічного факультету в НУБіП свідчить, що в процесі професійного навчання домінує функціональний під-

хід, пов'язаний з формуванням системи знань і вмінь з того чи іншого навчального предмету. Такий підхід обумовлює утилітарні, прагматичні тенденції у визначенні цілей професійного навчання майбутніх біотехнологів.

2. Між потребою суспільства у гуманітарній підготовці фахівців та недостатньою кількістю дисциплін гуманітарного циклу в навчальних планах підготовки біотехнологів. Більше 50% навчального часу в навчальному плані факультету біотехнології відводиться на вивчення спеціальних дисциплін, а гуманітарна підготовка, як показує аналіз навчальних планів факультету, є формально приєднаною до спеціальної. Зрозуміло, що й характер підготовки майбутнього біотехнолога не дозволяє формувати особистість, здатну самостійно розуміти, оцінювати, займати правильну позицію, конструювати рішення і регулювати їх проведення в життя за будь-якого розвитку нестандартної ситуації у професійній діяльності, оскільки фахівець не має відповідних знань щодо дій у кожному конкретному випадку.

3. Між професійною підготовкою для всіх і необхідністю реалізації особистісно-орієнтованих підходів навчання. Існуюча жорстка структура навчання на факультеті біотехнології НУБіП України відповідає інтересам типової масової підготовки фахівця, яка не дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, не створює умов для розвитку творчої індивідуальності студента. Це також обумовлюється і перевагою традиційних організаційних масових і групових форм і методів професійного навчання, орієнтованих на студента середнього рівня, що шкодить розвитку його творчої індивідуальності.

Вивчення нових навчальних планів зі спеціальності "Біотехнологія", складених відповідно до державного освітнього стандарту вищої професійної освіти,

показує, що робляться деякі спроби подолання сформованих протиріч. Так, було введено нові спецкурси "Біобезпека", "Екологічна безпека АПК", "Біоетика", які мають високий гуманістичний потенціал для навчання. Однак, як показує практика, цього недостатньо.

Виправлення перелічених вище протиріч потребує перегляду цілей, змісту і технологій професійної підготовки майбутнього біотехнолога. Результати діагностики дослідження стану формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів в аграрних ВНЗ засвідчили недостатній рівень сформованості гуманістичної орієнтації майбутніх фахівців біотехнологічної галузі, розуміння її значущості для професійної діяльності та здатності студентів до гуманістично спрямованої діяльності по відношенню до себе, соціуму, природи. Все вищезазначене посилює актуальність потреби в розробці моделі процесу формування гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців біотехнологічної галузі та ефективної технології її реалізації.

У наукових дослідженнях останніх років широко використовується метод моделювання, який став одним із провідних у сучасних педагогічних дослідженнях [2,3,4]. Моделювання відкриває широкі можливості для дослідження, починаючи з постановки цілей і проектування експерименту та закінчуючи аналізом його результатів [1]. Модель у "Сучасному тлумачному словнику української мови" визначається як "уявний чи умовний (зображення, опис, схема) образ якогось об'єкта, процесу чи явища, що використовується як його "представник"" [5].

Ми з'ясували, що формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього біотехнолога є формуванням професійної спрямованості й, відповідно, складовою частиною процесу підготовки майбутнього фахівця у ВНЗ.

Даний процес є багатограним, через його складності систему підготовки біотехнологів доцільно розглядати як сукупність співвіднесених і взаємозалежних підсистем, кожна з яких має свої власні елементи.

Для практичної реалізації даної системи, виходячи з теоретичних підходів нашого дослідження, було створено модель формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів аграрної галузі. Розкриємо послідовно зміст блоків даної педагогічної моделі (рис.).

Розроблена модель формування гуманістичної спрямованості майбутнього біотехнолога представлена єдністю таких блоків: цільовий, методологічний, змістово-операційний та діагностико-аналітичний.

Цільовий блок визначає мету – сформувати гуманістичну спрямованість майбутніх біотехнологів у ВНЗ аграрного профілю, а також низку завдань: 1) створити умови для формування гуманістичної спрямованості; 2) удосконалити підготовку майбутнього біотехнолога шляхом внесення доповнень до змісту нормативних дисциплін гуманітарного циклу та варіативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики підготовки біотехнолога; 3) підготувати майбутніх біотехнологів до гуманістичної діяльності у професійній сфері.

Методологічний блок розробленої моделі вибудовувався на базі таких методологічних підходів: системний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, культурологічний, індивідуально-творчий.

Для реалізації поставлених завдань обрано принципи, серед яких провідними і визначаючими ефективність даної системи виділили такі: гуманізація професійної освіти; діалогізація навчального процесу; інтеграція природничих, технічних і гуманітарних наук; принцип ноосферності.

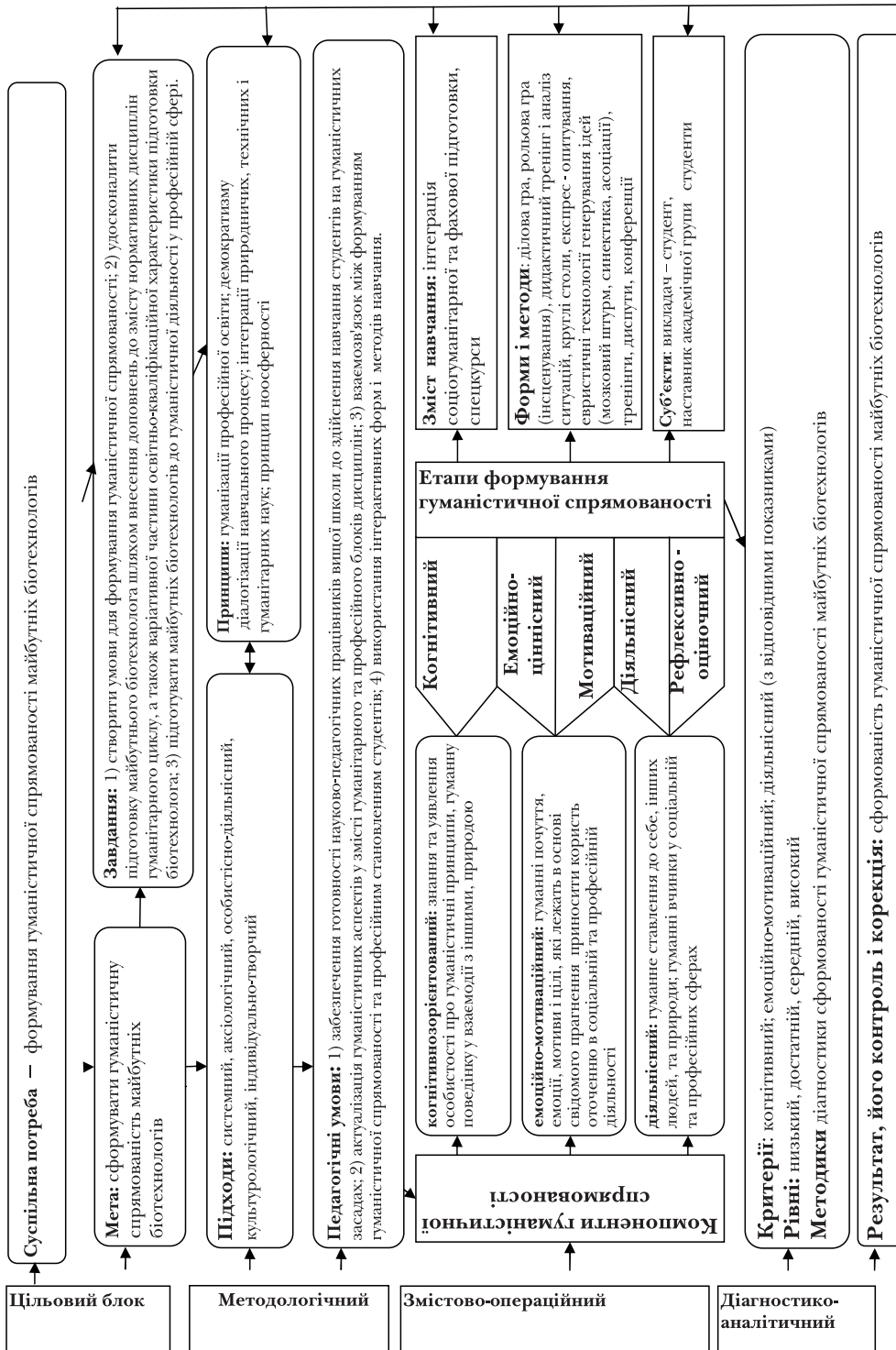

Рис. Модель формування гуманістичної спрямованості майбутнього біотехнолога

Знання теоретичних підходів до гуманістичної спрямованості особистості дозволило визначити педагогічні умови формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів: 1) забезпечення готовності науково-педагогічних працівників вищої школи до здійснення навчання студентів на гуманістичних засадах; 2) актуалізація гуманістичних аспектів у змісті гуманітарного та професійного блоків дисциплін; 3) взаємозв'язок між формуванням гуманістичної спрямованості та професійним становленням студентів; 4) використання інтерактивних форм і методів навчання.

Змістово-операційний блок моделі формування гуманістичної спрямованості особистості біотехнолога носить поліструктурний характер. Він забезпечує впорядкованість і цілісність системи, функціонування і розвиток її основних елементів і зв'язків. Змістова частина блоку визначає структурні компоненти гуманістичної спрямованості особистості (когнітивно зорієнтований, емоційно-мотиваційний, діяльнісний). Формування структури гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів у вищих аграрних навчальних закладах передбачає п'ять етапів: когнітивний; мотиваційний; емоційно-ціннісний; діяльнісний та рефлексивно-оціночний.

Така побудова процесу формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів співвідноситься зі структурою гуманістичної спрямованості. Пред'явлення гуманістичних знань на першому етапі формує відповідні гуманістичні орієнтації на когнітивному рівні. На другому і третьому етапі задіюється емоційно-мотиваційний компонент, на четвертому та п'ятому — діяльнісний.

Змістовий компонент блоку являє собою сукупність знань та уявлень про принципи гуманізму, сутність гуманістичних взаємовідносин та гуманістичної

спрямованості, навчальний матеріал, який використовується як змістова основа виховання гуманних якостей та формування гуманістичної спрямованості біотехнологів у вищих аграрних навчальних закладах. Він включає програмний зміст соціально-гуманітарних дисциплін: мова (іноземна мова, українська мова за професійним спрямуванням), історія, культурологія, соціологія, філософія, психологія, етика і психологія сімейного життя, політологія з урахуванням їхньої інтеграції.

Зміст навчального матеріалу повинен сприяти реалізації коеволюційної парадигми в професійній підготовці майбутніх фахівців, особливо біотехнологів, що призводить до необхідності посилення інтеграції природничих, технічних і гуманітарних наук. Вона виступає основою для формування цілісного світогляду, гуманістично-ноосферного стилю мислення у майбутніх представників сучасної біотехнологічної науки.

Зміст навчання у запропонованій моделі включає в себе, крім програмного змісту соціально-гуманітарних дисциплін, інтегровану програму та методичні рекомендації для викладачів — "Формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів в процесі вивчення іноземної мови" та інтегрований спецкурс для студентів — "Гуманістична спрямованість особистості біотехнолога".

Змістово-операційний блок також визначає методику формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів аграрної галузі, яка включає зміст навчання, що ґрунтується на інтеграції соціогуманітарної та фахової підготовки, спеціальних спецкурсів та педагогічних технологіях, які базуються на інноваційних формах і методах організації навчально-виховного процесу, таких як: ділова гра, рольова гра (інсценування), дидактичний тренінг і аналіз ситуа-

цій, круглі столи, експрес-опитування, евристичні технології генерування ідей (мозковий штурм, синектика, асоціації), тренінги, диспути, конференції, "круглі столи" та інші активні й інтерактивні технології організації навчально-виховного процесу.

Діагностико-аналітичний блок моделі формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів включає критерії, рівні та показники ефективності реалізації запропонованої моделі. Відповідно до обраних критеріїв підбираються діагностичні методики, що дозволяють отримати досить достовірну інформацію про різні сторони досліджуваного феномену.

Контроль і корекція отриманого результату – цей елемент дозволяє змінювати кінцевий продукт моделі формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього біотехнолога у випадку, якщо не досягнуто необхідних показників у розвитку певних властивостей людини. Ця зміна досягається, насамперед, шляхом повернення до окремих етапів процесу та внесення відповідних коректив за допомогою валідних форм, методів і засобів формування гуманістичної спрямованості.

Висновки та напрями подальшої розробки проблеми

Суперечностями, розв'язання яких забезпечить оптимальні умови формування гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів, є: між існуючою

системою підготовки фахівців з акцентом на передачу лише знань, умінь і навичок та ігноруванням завдань формування гуманістично спрямованої особистості; між потребою суспільства у гуманітарній підготовці фахівців та недостатньою кількістю дисциплін гуманітарного циклу в навчальних планах підготовки біотехнологів; між професійною підготовкою для всіх і необхідністю реалізації особистісно-орієнтованих підходів навчання.

Розроблена модель системи формування гуманістичної спрямованості майбутнього біотехнолога аграрної галузі включає ряд структурних блоків, які потрібно застосовувати системно (цільовий, методологічний, змістовно-корекційний, діагностико-аналітичний, контроль-корекційний).

Наведена модель не є завершеною і може доповнюватися й вдосконалюватися, що зумовлене появою нових реалій у біотехнологічній сфері. Застосування сучасних біотехнологій, які впливають на природу і саму людину, вимагає орієнтації фахівців цієї галузі на гуманістичні цінності, ноосферне мислення, відповідальності за коєволюцію соціуму і середовища його існування. Розвиток біотехнологічної галузі позначиться і на вимогах до професійної підготовки біотехнологів аграрної галузі, які мають бути враховані у процесі формування гуманістичної спрямованості майбутнього біотехнолога аграрної галузі.

Література

1. Амеліна С.М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: Автореф. дис ... канд. пед. наук / С. М. Амеліна. – Харків : Б.в., 2008. – 40 с.
2. Жерносек І. Моделювання передового педагогічного досвіду : реалізація прогностичної та моделюючої функції // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 1. – С. 88–91.
3. Пикельная В.С. Педагогика и процессы гуманизации в образовании: Учебное пособие для студентов педвузов. – Кривой Рог: МО Украины, Криворожский пед. ин-т, 1996. – 91с.
4. Степенко М.Ф., Бургін М. Моделі в системах управління освітою // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 28–32.

5. Сучасний тлумачний словник української мови: 50000 слів/ За ред. В.В. Дубчинського. — Х.: ВД "Школа", 2006. —1008 с.

АННОТАЦІЯ

Сопівник Р. В., Мишак Е.А. Модель процесу формування гуманістическої напрямленості будучого біотехнолога аграрної отрасли// Біоресурси і природопользованиє. — 2014. — 6, № 3–4. — С. 179–185.

Представлена модель процесу формування гуманістическої напрямленості будучого біотехнолога аграрної отрасли в контексте гуманізації сучасного освіти.

Разработанная модель открывает перспективы совершенствования содержания образовательно-квалификационной характеристики и социо-гуманитарной подготовки студентов направления подготовки "Биотехнология". Ее реализация будет способствовать формированию знаний и представлений студентов о принципах гуманизма, гуманистических качествах личности, пониманию их значимости для профессиональной деятельности в сфере биотехнологии и способности студентов биотехнологов к гуманистически направленной деятельности по отношению к себе, социуму, природе.

SUMMARY

R. Sopiwnyk, H. Myshak. The model of humanistic orientation formation of future agricultural biotechnologists // Biological Resources and Nature Management. — 2014. — 6, № 3–4. — P. 179–185.

The model of humanistic orientation formation of future agricultural biotechnologists in the humanization context of modern education is highlighted.

The developed model offers the prospect of improving the content of education and qualification characteristics and socio-humanitarian training of students in specialty "Biotechnology". Its implementation will promote formation of knowledge and students perception about the principles of humanism, humanistic orientation, understanding their significance for professional work in the field of biotechnology and the ability of students biotechnologists to humanistic activities directed towards self, society, nature.